

Iain Ferguson

DRUGAČEN SVET JE MOGOČ

RADIKALNO SOCIALNO DELO V 21. STOLETJU

Od časa do časa pride do dogodkov, pri katerih se zelo jasno pokažejo do tedaj prikrita razmerja in povezave, kot da bi jih gledali z rentgenskimi žarki ali pa kot da bi jih osvetlil nenaden blisk, in dobimo občutek, da odslej nič več ne bo tako, kot je bilo prej. Tu lahko pomislimo na zadnji helikopter, ki zapuša streho ameriške ambasade v Saigonu leta 1974 ali na znameniti »Ceaucescujev trenutek« v Romuniji leta 1989, ko je množica izžvižgala diktatorja in je njegov obraz jasno odrazil spoznanje, da njegova oblast dokončno ugaša, ali na dogodke 11. septembra 2001 v New Yorku. To so zgledi takih trenutkov. Najbrž dnevi in tedni, ki so sledili opustošenju, ki jih je povzročil hurikan Katrina v Luisiani in Misisipiju leta 2005 tudi sodijo v to kategorijo, saj so se mnogi po svetu spraševali, kako je mogoče, da so v najbogatejši družbi, kar jih je svet doslej poznal, deset tisoči najrevnejših, najbolj ranljivih ljudi ostali prepuščeni sami sebi in mnogi tudi umrli, brez hrane in zdravil. Kako se je lahko zgodilo, da je izvoljena vlada skoraj teden nemo opazovala in ni ničesar storila, medtem ko so vsak večer televizijske slike kazale vso grozoto tega, kar se je dogajalo, in preplavljale milijone domov po vsej Ameriki? In zakaj se je zdelo, da je tako malo solidarnosti med ljudmi, ko pa so celo v najrevnejših družbah po cunamiju ljudje še naprej skrbeli za stare, šibke in ranljive? Mnogi so se tudi spraševali, kako se je lahko dogodilo tako opustošenje, hkrati pa gredo milijarde za vojno v Iraku.

Dogodki v New Orleansu so pomembni za razpravo o prihodnosti socialnega dela iz dveh razlogov. Prvič, ker nam marsikaj povedo o značilnostih družbe, v kateri živimo. Težko bi trdili, da je bilo tisto, kar se je zgodilo v New Orleansu, zgolj posledica nesposobnosti ali nerodnosti. Brez dvoma bi mnogi umrli za posledicami poplave in

tudi ni dvoma, da so ga nekateri polomili. A ti dogodki nam ponujajo tudi zgled »neoliberalistične erozije solidarnosti«, kakor se je pred kratkim izrazil Walter Lorenz (2005). Neoliberalistična ideologija vztraja, da so privatne službe »dobre«, javne pa »slabe«, z drugimi besedami, da trg kot način zadovoljevanja človekovih potreb nima alternative in da je osnovna ali celo edina vrednota izbira (Bauman 2005). Pojem izbire je osrednji pojem neoliberalističnega diskurza, tudi za »novi laburizem« Tonyja Blaira v Veliki Britaniji. Kljub temu so me dogodki v New Orleansu spomnili na citat Anatola Francea iz leta 1894: »zakon v svoji veličastni enakopravnosti prepoveduje tako bogatim kot revnim, da bi spali pod mostovi, prosjačili po ulicah ali kradli kruh«. Prav to izbiro je Busheva administracija ponudila New Orleansčanom po hurikanu Katrina. Lahko skočiš v svoj avto, se odpelješ in naseliš v prijetnem hotelu v Texasu, kar so nekateri tudi storili. Vemo, na primer, da je neworleanški hotel Hilton v 24 urah evakuiral 1.600 članov osebja in gostov. Kdor pa želi, lahko ostane v svoji hiši in tvega, da utone, ali gre v »Superdome« (neworleanški stadion, kjer so se zbirali ljudje, ki so ostali brez strehe nad glavo) in tvega, da bo napaden, ali pa poskuša ukrasti hrano in zdravila iz trgovine in tvega, da ga bodo ustrelili kot roparja. Revni, zlasti črno prebivalstvo, vsekakor niso imeli veliko izbire in mnogi so umrli.

Drugi razlog, da omenjamo New Orleans, je, da so sami dogodki in tudi odgovori nanje odprli teme, vprašanja in razprave, ki so bili in so še vedno osrednja vprašanja socialnega dela – odnos med posameznikom in družbo, med »javnimi zadevami« in »privatnimi problemi«, vloga javnih služb, zlasti za revne, pomen razredne in rasne neenakosti, pomen družbene solidarnosti, boj za socialno pravičnost in pomen spoštovanja.

Zlasti pa dogodki zastavljajo vprašanja o vlogi socialnega dela v družbi, ki je razdeljena in v kateri je vse več neenakosti. Da bi podkrepili to misel, pogledjmo tri dokaj naključno izbrane zglede, ki so se dogodili v istem mesecu leta 2005 in osvetljujejo obseg neenakosti.

Prvič, avgustovsko poročilo britanskega vladnega posvetovalnega znanstvenega odbora (UK Government Scientific Advisory Committee) postavi na laž obljube laburistične vlade, da bo med leti 1997 in 2010 zmanjšala prepad neenakosti za 10%; razkorak v pričakovani življenjski dobi med spodnjo petino in splošnim prebivalstvom med leti 1997–1999 in 2001–2003 se je povečal za 2% pri moških in 5% pri ženskah. To pomeni, da je sedaj pričakovana življenjska doba pri najbogatejših prebivalcih za 7 ali 8 let daljša kot pri revnih (www.dh.gov.uk/healthinequalities). Ta porast neenakosti na zdravstvenem področju je odraz splošnega porasti ekonomskih neenakosti.

Drugič, po podatkih ameriškega urada za statistiko (US Census Bureau) za leto 2004 je število Američanov brez zdravstvenega zavarovanja naraslo že četrto leto zapored in sodi med najvišje, odkar spremljajo te podatke. Glavni razlog za to je, da danes vse več podjetij noče več kriti stroškov za zdravstveno zavarovanje svojih zaposlenih. Tudi ne preseneča, da raziskave kažejo, da nezavarovani dalj časa čakajo, preden poiščejo zdravniško pomoč, iz tega pa izhaja, da zlahka ozdravljivih bolezni ne pozdravijo dovolj zgodaj. Rezultat je, da ti ljudje potrebujejo več medicinske pomoči, več jih konča v bolnišnicah in vse več jih zaradi plačevanja računov za zdravljenje zapade v popolno revščino (Swann 2005)

Tretjič, poročilo ameriške humanitarne organizacije Save the Children kaže, da je ena največjih ovir za izobraževanje deklet po svetu in še posebej v podsaharski Afriki plačevanje šolnin. V 17 izmed 25 dežel, kjer največ deklic ne hodi v šolo, šole še vedno zaračunavajo šolnine (Save the Children 2005). V nekaterih od teh držav se skoraj polovica deklic ukvarja s prostitucijo, da bi lahko poravnale račune za izobraževanje (BBC, 5. september 2005). Pogoj za pridobivanje mednarodne pomoči pa je seveda uvedba šolnin.

Pomembno je, da se osredotočimo na problem neenakosti in da ne govorimo le o revščini, ker je kot prepričljivo prikazal zdravstveni epidemiolog profesor Richard Wilkinson v knjigi *Vpliv neenakosti*, ravno stopnja ekonomske neenakosti v družbi najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na

pričakovano življenjsko dobo, poleg tega pa tudi na obseg tesnobnih stanj in depresij, nasilja in medsebojne pomoči. Ob tem nas ne sme presenetiti podatek, da je v Luisiani in Misisipiju stopnja neenakosti najvišja od vseh držav Združenih držav Amerike (Wilkinson 2005).

Prav na podlagi spoznanj, da stopnja neenakosti narašča ter da se obseg družbene solidarnosti zmanjšuje, bi morali ponovno ovrednotiti tradicijo radikalnega socialnega dela, vendar ne iz nostalgije ali iz zapoznele želje, da bi oživili sedemdeseta leta, temveč kot tisto najboljše iz tradicije socialnega dela, da obravnava družbeno neenakost in zatiranje, ki jih doživljajo uporabniki socialnega dela v 21. stoletju, ter se spopada z njima.

TRADICIJA RADIKALNEGA SOCIALNEGA DELA

Jones (1983) in Drakeford (2001) trdita, da je socialno delo vedno imelo radikalno jedro, potencial za radikalizem, celo v tako reakcionarnih organizacijah, kot je bila Charity Organisation Society (COS) iz 19. stoletja v Veliki Britaniji. Pedersen v biografiji znane socialne delavke in pozneje članice parlamenta Eleanor Rathbone navaja primer Maude Royden, ki je kot mnoge mlade prostovoljke iz bogatih družin preživela osemnajst mesecev v enem izmed delavskih naselij Liverpoola:

Ni bila pretirano kritična in ob nekaterih njenih dejanjih bi teoretiki Charity Organisation Society prebledeli. Ko je žena pristaniškega delavca priznala, da je 300 funtov, ki jih je prejela po moževi smrti, zapravila do zadnjega penija, je Royden izjavila: »Super, da je lahko to vsaj enkrat v življenju storila.« Ženska je naštela vse, kar je nakupila, in z Maude sta se smejali kot zmešani. (Pedersen 2004: 86.)

Očitno je, da je bila Royden zelo nejevoljna zaradi neustreznih teorij in programov, kako obravnavati revščino v delavskih naseljih. Bila je, kot je sama priznala,

»nora, ker je sprejemala razliko med tistimi, ki si zaslužijo pomoč, in tistimi, ki si je ne zaslužijo!« [...] Vse ženske so se ji zdele »nepopisno revne« in ni bilo težko razumeti, zakaj so nekatere pile kot izprienci: »Ljubi moji ubožci! Tudi jaz bi pila, če bi živela na Lancastrski ulici.« (*Ibid.*)

Formalno izobraževanje za socialno delo so na začetku dvajsetega stoletja vpeljali tudi zato, da bi onemogočili klientom na tak način »kontaminirati« prijateljske obiskovalce. To daje slutiti, da tovrstni pogledi niso bili omejeni le na nekaj posameznikov (Jones 1983).

Radikalna tradicija socialnega dela je v skoraj vsej svoji zgodovini zelo neizrazita. Ko pa se le pojavi, je to navadno v obdobjih družbenih sprememb ali socialnih prevratov in pogosto kot odgovor na širša družbena gibanja (Thompson 2002). Tako sta na primer Reisch and Andrews v svoji zgodovini radikalnega socialnega dela v Združenih državah pokazala, da so se ob izbruhu prve svetovne vojne mnogi socialni delavci, med njimi je najbolj znana Jane Adams, vključili v gibanje, ki je nasprotovalo vstopu Amerike v vojno (Reisch, Andrews 2003). V tridesetih sta bila nastanek fašizma na eni strani in izkušnja ekonomske depresije na drugi povod, da so se številni socialni delavci pridružili radikalnemu gibanju, ki je aktivno podpiralo stavkajoče delavce; osrednji lik tega gibanja je bila marksistka Bertha Capen Reynolds. V sedemdesetih letih je Paolo Freire s svojimi idejami, da se mora socialno delo vključiti v boj proti revščini, militarističnim diktaturam in za socialno pravičnost, vplival na delo mnogih socialnih delavcev v Srednji in Latinski Ameriki. Kakor je znano, je nastanek raznih gibanj v poznih šestdesetih in sedemdesetih (gibanja žensk, gibanja za človekove pravice, sindikalnega gibanja itn.) napotil mnoge socialne delavce v Veliki Britaniji, Kanadi, Avstraliji in drugod, da so začeli iskati poti, kako razviti socialno delo, ki bo preseglo individualno psihosocialno delo na posameznih primerih in se bolj ukvarjalo z materialnimi koreninami problemov njihovih strank. Glavno vodilo njihovih prizadevanj za drugačno socialno delo je bilo velikokrat prav nezadovoljstvo s tem, kar so čutili kot ozkost kliničnega socialnega dela in kot svojo nemoč, da bi obravnavali širši družbeni kontekst življenja strank in se angažirano vključili v obravnavo problemov socialne pravičnosti in družbenih sprememb. V osrčju kritike radikalnega socialnega dela je bilo, da delo s posameznikom individualizira in patologizira stranke in njihove izkušnje, prezre pa strukturne dejavnike, ki so prispevali k njihovim problemom. Ta poudarek se odraža v definiciji radikalnega socialnega dela, kot so ga zapisala urednika v tekstu s tem naslovom:

Misliva, da radikalno socialno delo pomeni zlasti razumevanje položaja zatiranih v kontekstu družbene in ekonomske strukture, v kateri živijo. (Bailey, Brake 1975.)

Obstajali so seveda tudi drugi elementi radikalnega socialnega dela: kritika zatiralskih in kontrolnih vidikov države blaginje, zahteve po drugačnem odnosu med socialnimi delavci in strankami tako na individualni ravni (zahteve, ki je predhodnica današnjega vključevanja uporabnikov) kot v zavezništvu med socialnimi delavci in uporabniškimi organizacijami, poudarek na skupnostnih metodah obravnave problemov strank (vključno s skupnostnim delom in skupnostno akcijo, ki sta prispevala npr. k nastanku gibanja hendikepiranih v osemdesetih letih), vztrajanje, da se socialni delavci vključijo v sindikalna gibanja in gradijo povezave z drugimi skupinami delavcev. A tradicija radikalnega socialnega dela je danes pomembna zaradi njegovega poudarka na kontekstu, ne toliko zaradi novih metod. Po eni strani je večji poudarek na kolektivnih metodah v socialnem delu že dolgo zastarel, po drugi pa bi se mnogi sodobni radikalni socialni delavci strinjali z Janom Fookom (1993), da lahko tudi marsikatero individualno delo štejemo med radikalne metode. Dobro socialno delo s posameznikom je bilo skupaj s skupnostnim socialnim delom med glavnimi žrtvami prevlade menedžmenta skrbi.

Poudarek na kontekstu je še zlasti pomemben v treh pogledih. Prvič, zaradi prepoznavanja in analize načinov, kako prevladujoča ideologija našega časa, neoliberalizem, oblikuje vsak vidik prakse socialnega dela, bodisi s pomočjo programov strukturnega prilagajanja kakor v Senegal ali Kolumbiji ali pa z vse bolj privatiziranimi službami v Veliki Britaniji in drugod, kjer je vloga socialnega delavca skrčena na vlogo menedžerja skrbi (Ferguson, Lavalette, Whitmore 2004). Dobro zglede, kaj lahko take analize vključujejo, ponudita deli Johna Harris (2003) in Chris Jones (2004).

Drugič, sili nas, da iščemo smisel v vedenju stranke. Včasih je bilo razumevanje vedenja stranke osrednja naloga socialnega dela (England 1986). Vse bolj pa se (vsaj v britanskem socialnem delu) dogaja to, kar je Howe (1986) poimenoval premik iz globine na površje. Vlade in menedžerji se vse manj ukvarjajo z razumevanjem vedenja in vse bolj z nadziranjem vedenja s pomočjo ocene in upravljanja tveganj (Parton 1996). Večina

tako imenovane na evidencah temelječe prakse (*evidence-based practice*) je usmerjena k temu cilju, moralna, politična in etična vprašanja pa so reducirana na tehnično vprašanje, »kaj deluje«. Širši kontekst družbene in ekonomske neenakosti je izbrisan s slike (McIvor 2004).

Tretjič, razumevanje ljudi v kontekstu pomeni tudi spodbijanje in zavračanje moralne avtoritarnosti in obsojanja žrtve, ki ju še vedno podpirajo številne evropske vlade, tako konservativne kot tiste na »tretji poti« (Lavalette, Mooney 1999). Ko sta leta 1993 v Veliki Britaniji dva majhna otroka ubila tretjega, je premier John Major izjavil, da moramo »manj razumeti in bolj obsojati« (gl. Ferguson 1994). Tako mnenje je uporabno v populistični politiki, ne pa v socialnem delu. Konzumerizem, ki poudarja uporabnika socialnih storitev kot potrošnika, po drugi strani zelo kaznuje skupine, ki ne dosegajo kriterijev »zaslužnih potrošnikov«, kar so v glavnem iskalci azila, ljudje v zavetiščih, mladi, skupine za duševno zdravje in revni starši. Če profesionalno socialno delo ni pripravljeno zavzeti jasnega stališča do teh problemov in glasno spregovoriti v obrambo zatiranih skupin, kot je to že storila mednarodna zveza socialnih delavcev in delavk (IFSW), potem je trditev, da je socialno delo poklic, ki temelji na socialni pravičnosti, dokaj prazna.

SKLEP

Znano je, da je po propadu komunističnih režimov ob koncu devedesetih svetovalec ameriškega zunanjega ministrstva Francis Fukuyama razglasil »konec zgodovine«. To pomeni, da je kapitalizem premagal svoje politične in ideološke tekmece, s tem pa so vojne, z izjemo lokalnih, postale stvar preteklosti (Fukuyama 1992). V akademskih krogih so te ideje še podkrepili s postmodernističnimi mnenji, da ni več »velikih zgodb«, tj., da ne moremo več razumeti sveta v okviru kakšne prevladujoče predstave. Dejansko pa bi se mnogi strinjali, da smo po razpadu komunizma videli še preveč zgodovine, tako v bivši Jugoslaviji konec devetdesetih ali v sedanji vojni v Iraku, pa tudi

ob nedavnih strahotah v New Orleansu. Očitno je tudi, da sta neoliberalistična globalizacije in »projekt za novo ameriško stoletje« (Project for the New American Century), ki vladata danes, prav tako »veliki zgodbi«, vendar svet zaradi njiju ni postal pravičnejši in mirnejši.

Skleniti želim z mislijo, da ima ta mračna slika tudi drugo stran, saj nezadovoljstvo s posledicami neoliberalizma povzroča globalni odpor v tolikšnem obsegu, kot ga nismo videli od konca šestdesetih. Najbolj očitna manifestacija tega nezadovoljstva je novo veliko globalno gibanje, ki je nastalo v protestih proti svetovni trgovinski organizaciji v Seattlu leta 1999. Na demonstracijah proti G8 v Ženevi, Pragi in Gleadlesu na Škotskem leta 2005, na svetovnih socialnih forumih v Porto Allegru in Mumbaiju in na evropskih socialnih forumih v Firencah, Parizu in Londonu je antikapitalistično globalno gibanje za pravičnost napadlo osrednje nosilce neoliberalistične ideologije in opozorilo na uničujoče učinke te ideologije za ljudi po vsem svetu. S slogani kakor »Svet ni potrošna dobrina« in »Drugačen svet je mogoč« poskuša to gibanje predstaviti alternativno vizijo za planet in njegove prebivalce, vizijo, ki temelji na pravičnosti, demokraciji, različnosti in trajnostnem razvoju (Ferguson, Lavalette, Mooney 2002, Callinicos 2003: 112). Po velikih protivojnih demonstracijah 15. februarja 2003, ko je več kot 10 milijonov ljudi korakalo proti vojni v Iraku, je New York Times opisal gibanje kot »drugo svetovno velesilo«. V preteklosti so radikalna gibanja v socialnem delu pogosto nastala v povezavi s takimi gibanji (Thompson 2002). Naj sklenem, da lahko nezadovoljstvo z neoliberalističnim socialnim delom in vse večji odpori proti neoliberalizmu tako znotraj kot zunaj socialnega dela prispevajo k razvoju nove paradigme socialnega dela ali svetovnega nazora, ki lahko z združitvijo najboljših prvin tradicionalnega socialnega dela z bolj radikalnimi strukturnimi pristopi postane veliko širše in bolj mednarodno gibanje, kakor je bilo radikalno socialno delo v sedemdesetih.

Prevedla Lidija Kunič

VIRI

- BAILEY, R., BRAKE, M. (ur.) (1975), *Radical Social Work*. London: Edward Arnold.
- BAUMAN, Z. (2005), *Work, Consumerism and the new Poor*. London: Open University Press (2. izdaja).
- BUTLER, I., DRAKEFORD, N. (2001), Which Blair Project? Communitarianism, Social Authoritarianism and Social Work. *Journal of Social Work*, 1, 1: 7-19.
- CALLINICOS, A. (2003), *An Anti-Capitalist Manifesto*. London: Polity.
- ENGLAND, H. (1986), *Social Work as Art: Making Sense for Good Practice*. Harper Collins.
- FERGUSON, I. (1994), Containing the Crisis: Crime and the Tories. *International Socialism*, 62: 51-70.
- FERGUSON, I., LAVALETTE, M., MOONEY, G. (2002), *Rethinking Welfare: A Critical Perspective*. London: Sage.
- FERGUSON, I., LAVALETTE, M., WHITMORE, E. (ur.) (2004), *Globalisation, Global Justice and Social Work*. London: Routledge.
- FOOK, J. (1993), *Radical Casework: A Theory of Practice*. Sydney: Allen and Unwin.
- FUKUYAMA, F. (1993), *The End of History and the Last Man*. New York: New York.
- HARRIS, J. (2003), *The Social Work Business*. London: Routledge.
- JONES, C. (1983), *State Social Work and the Working Class*. Basingstoke: Macmillan.
- (2004), The neo-liberal Assault: Voices from the Front Line of British social Work. V: I. FERGUSON, M. LAVALETTE, E. WHITMORE (ur.) *Globalisation, Global Justice and Social Work*. London: Routledge.
- LAVALETTE, M., MOONEY, G. (1999), New Labour, New Moralism: The Welfare Politics and Ideology of New Labour under Tony Blair. *International Socialism*, 85, 27-47.
- LORENZ, W. (2005), Social Work and a New Social Order: Challenging Neo-liberalism's Erosion of Solidarity. *Social Work and Society*, 3, 1.
- PARTON, N. (1996), Social Work, Risk and the 'Blaming System'. V: PARTON, N. (ur.) *Social Theory, Social Change and Social Work*. London: Routledge.
- PEDERSON, S. (2004), *Eleanor Rathbone and the Politics of Conscience*. Yale University Press.
- REISCH, M., ANDREWS, J. (2002), *The Road Not Taken: A History of radical social Work in the United States*. New York: Brunner-Routledge.
- THOMPSON, N. (2002), Social Movements, social Justice and social Work. *British Journal of Social Work*, 32: 711-722.
- Save the Children (2005), *State of the World's Mothers Report 2005: The Power and Promise of Girls' Education*. New York: Save the Children.
- SWANN, C. (2005), More Americans Lack Cover for ill-Health. *Financial Times*, 31. avgust: 4.
- WILKINSON, R. (2005), *The Impact of Inequality: How to Make sick Societies healthier*. New York: New Press.